

<https://doi.org/10.18778/1644-857X.23.02.16>

In memoriam **Profesor Mirosław Jerzy Leszka (1963–2024)**

Nad ranem, 24 sierpnia 2024 r., po krótkiej chorobie, odszedł z tego świata prof. dr hab. Mirosław Jerzy Leszka, zasłużony uczony i ceniony wykładowca akademicki, całe swoje zawodowe życie związany najpierw z Zakładem, a następnie Katedrą Historii Bizancjum Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego (IHUŁ).

Mirosław J. Leszka urodził się 4 kwietnia 1963 r. w Zgierzu. Tam też dorastał i ukończył pierwsze etapy swojej ścieżki edukacyjnej, zdając egzamin maturalny w roku 1982 w Liceum Ogólnokształcącym im. Stanisława Staszica. Już wtedy ujawniła się Jego pasja do historii, bez wahania więc podjął się jej studiów na UŁ. W trakcie ich trwania wykrystalizowały się Jego zainteresowania epoką późnej starożytności i dziejami średniowiecznego Bizancjum, przymierzając się do napisania pracy magisterskiej, wybrał więc seminarium prowadzone przez doc. (później prof.) dr. hab. Waldemara Cerana (1936–2009), twórcę łódzkiej szkoły bizantynologicznej. W efekcie, w dniu 30 czerwca

1987 r., uzyskał tytuł zawodowy magistra historii, na podstawie pracy zatytułowanej *Intronizacje cesarzy wczesnobizantyńskich*, przygotowanej pod kierunkiem wskazanego uczonego.

W latach 1987–1996 Mirosław J. Leszka pracował na etacie nauczyciela historii w Zespole Szkół Gastronomicznych w Łodzi, jednocześnie przygotowując rozprawę doktorską poświęconą uzurpacjom we wczesnym Bizancjum, pod opieką naukową swego Mistrza, Waldemara Cerana. Po jej skutecznej obronie, 14 grudnia 1995 r., uzyskał stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii (recenzentami dysertacji byli: prof. dr hab. Oktawiusz Jurewicz z Uniwersytetu Warszawskiego oraz prof. nadzw. dr hab. Maciej Salamon z Uniwersytetu Jagiellońskiego). W roku następnym został zatrudniony w ówczesnym Zakładzie Historii Bizancjum IH (od 2003 r. Katedrze), na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UŁ, a także wszedł w poczet członków Komisji Bizantynologicznej Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej Polskiej Akademii Nauk (obecnie Polskiego Towarzystwa Historycznego). W kolejnych latach pracował nad książką habilitacyjną zatytułowaną *Wizerunek władców pierwszego państwa bułgarskiego w bizantyńskich źródłach pisanych (VIII – pierwsza połowa XII w.)*, która ukazała się drukiem w 2003 r. jako VII tom serii *Byzantina Lodziensia*, wydawanej przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, a zainicjowanej w 1997 r. przez Waldemara Cerana. Na jej podstawie dnia 19 lutego 2004 r. nadano mu stopień doktora habilitowanego w zakresie historii (recenzowali ją: prof. dr hab. Waldemar Ceran z UŁ, prof. dr hab. Tadeusz Wasilewski z Uniwersytetu Warszawskiego oraz prof. dr hab. Maciej Salamon z Uniwersytetu Jagiellońskiego), a w dalszej perspektywie przyczyniła się ona do Jego awansu na stanowisko profesora UŁ (15 września 2006 r.). Bogaty dorobek naukowy, ukoronowany kolejną monografią poświęconą relacjom bizantyńsko-bułgarskim za rządów cara Symeona I Wielkiego (893–927), która została opublikowana jako XV tom wspomnianej już serii wydawniczej w roku 2013, pozwolił mu ubiegać się o tytuł profesora tytularnego, który uzyskał z nominacji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 22 stycznia 2016 r. Warto zaznaczyć, że ostatnia ze wspomnianych książek stosunkowo szybko, gdyż już w 2017 r., została przełożona na język bułgarski i wydana w prestiżowej oficynie wydawniczej w Sofii, a jej Autor za wkład w poznanie i propagowanie dziejów i kultury bułgarskiej uhonorowany przez Ministerstwo Kultury Republiki Bułgarskiej zaszczytnym odznaczeniem

„Złoty Wiek Cara Symeona”. Po tej dacie aktywność naukowa Profesora wzrosła jeszcze bardziej, praktycznie owocując corocznymi współautorskimi publikacjami monograficznymi, prace nad którymi prowadził aż do ostatnich chwil swojego życia. Śmierć zastała Mirosława Jerzego Leszkę w Łodzi, a uczony pochowany został z wszelkimi honorami uniwersyteckimi, przy udziale najbliższej rodziny, krewnych i niezwykle licznie zgromadzonych przyjaciół, kolegów, uczniów, studentów i znajomych, w dniu 30 sierpnia 2024 r. na cmentarzu komunalnym Doły w Łodzi. Na wieść o odejściu Profesora środowisko łódzkich bizantynistów otrzymało liczne kondolencje ze strony utytułowanych mediewistów polskich i zagranicznych, w tym, przede wszystkim, bułgarskich, którzy przy okazji wyrażali swój szacunek i admirację dla Jego osiągnięć naukowych i wkładu w badanie dziejów średniowiecznej Bułgarii.

* * *

Mirosław J. Leszka nieraz powtarzał, że uwielbia pisać, że pisarstwo naukowe, historyczne właśnie, daje Mu satysfakcję i spełnienie, w nim się realizuje, ono jest Jego pasją. Nie dziwi więc, że pozostawił po sobie znaczący, przede wszystkim merytorycznie, ale również liczbowo, dorobek naukowy, gdyż wynoszący niemal 250 publikacji, w tym 13 autorskich i współautorskich monografii. Posiadał lekkie pióro, jasną, klarowną i skondensowaną wypowiedź, koncentrującą się na tym, co istotne, a zatem dotyczącą sedna podejmowanych spraw. Był i pozostanie niekwestionowanym autorytetem naukowym w dziedzinie studiów nad późnym antykiem i średnim Bizancjum, czyli okresem pomiędzy IV a XII w., oraz dziejami wczesnośredniowiecznej Bułgarii. W obrębie Jego zainteresowań znajdowała się władza cesarska, kobiety na tronie bizantyńskim, elity wojskowe cesarstwa, dzieje Konstantynopola oraz relacje bizantyńsko-bułgarskie wczesnego średniowiecza, w tym szczególnie wizerunek Bułgarów w źródłach bizantyńskich i panowanie takich władców, jak Borys I Michał (852–889), Symeon I Wielki (893–927) czy Piotr I Święty (927–969).

Jego pierwsza książka pt. *Uzurpacje w cesarstwie bizantyńskim w okresie od IV do połowy IX w.*, będąca pokłosiem rozprawy doktorskiej, ukazała się w serii Byzantina Lodziensia pod numerem IV, w 1999 r. Wybitnie syntetyczna, stanowiła nowatorskie na rynku naukowym ujęcie zagadnienia walki o tron w okresie

wczesno- i średniobizantyńskim, koncentrujące się nie na drobiazgowej rekonstrukcji poszczególnych uzurpacji, lecz na określeniu i scharakteryzowaniu elementów cechujących wystąpienia przeciwko władzy jako zjawiska. Autor poddał analizie przekazy źródłowe z okresu pięciu stuleci, w ramach których doszło do 30 uzurpacji i wbrew wielu wcześniejszym poglądom doszedł do konkluzji, iż nie zawsze miały one charakter destrukcyjny, lecz niekiedy pozwalały na usunięcie z tronu nieudolnego basileusa i nawet przy niepowodzeniu mogły wpłynąć na zmianę polityki realizowanej przez ówczesnego władcę. Wątki związane z władzą realizował również we wspólnym przedsięwzięciu publikacyjnym, jakim był popularnonaukowy *Słownik cesarzy rzymskich* (Poznań 2001), napisany z dr. Janem Prostko-Prostyńskim z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz dwoma kolegami z ówczesnego Zakładu Historii Bizancjum IHUŁ, a mianowicie dr. Maciejem Kokoszką i dr. Sławomirem Bralewskim. Problematykę poświęconą poszczególnym uzurpatorom, w tym Marcjanowi, Bazyliskosowi czy Fokasowi, legalizacji ich władzy, wątkom religijnym w ich propagandzie, czy ocenie ich polityki, podejmował również w licznych pracach przyczynkarskich.

Naturalną odroślą tych zagadnień były podejmowane przez Niego kwestie historii i wizerunków władczyń epoki bizantyńskiej. Takim cesarzowym, jak Weryna, Pulcheria, Atenais-Eudocja, Konstantyna, Zoe Karbonopsina czy Teofano poświęcił serię artykułów. Ukoronowaniem tych prac było opublikowanie przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego w 2017 r. popularnonaukowej książki pt. *Bazyliśa. Świat bizantyńskich cesarzowych IV–XV wiek*”, napisanej wspólnie z Małżonką, także bizantynolożką, dr Małgorzatą Beatą Leszką. Książka ta stała się swoistym bestsellerem na rynku wydawniczym. Prezentuje bowiem nie tylko sylwetki wszystkich cesarzowych w ponad tysiącletnich dziejach imperium, lecz również kwestie związane z zasadami ich wyboru, uprawnieniami, funkcjonowaniem na dworze konstantynopolitańskim, czy nawet życiem codziennym. Z kolei we współautorskich monografiach z dr. Szymonem Wierzbinińskim, wychowankiem Katedry Historii Bizancjum IHUŁ, obecnie pracującym na Politechnice Łódzkiej, podejmował zagadnienia związane z arystokracją wojskową Wschodniego Rzymu. Chodzi mianowicie o pracę zatytułowaną *Wodzowie Zenona (474–491) i Anastazjusza I (491–518)* (Byzantina Lodzienia, nr XLIX, Łódź 2024), która ukazała się także w wersji anglo-

języcznej – *Strategoí: early Byzantine military commanders in the times of Zeno and Anastasius I (474–518)* (Byzantina Lodziensia, nr L, Łódź–Kraków 2024). Znalazły się w niej zarówno biogramy wodzów, którym Mirosław J. Leszka poświęcił wcześniej odrębne artykuły, jak i innych, którzy poprzednio nie byli w obrębie jego zainteresowań. Nadto o monografię *Komes Marcellin, vir clarissimus. Historyk i jego dzieło* (Byzantina Lodziensia, nr XLV, Łódź 2022), w której zamieszczono tekst łaciński *Kroniki* Marcellina i jego polski przekład. Ten ostatni jest dziełem S. Wierzińskiego, natomiast M.J. Leszka opatrzył go komentarzem, a także napisał kilka kluczowych fragmentów obszernego wprowadzenia, dotyczących m.in. biografii bizantyńskiego historyka, wizerunku władców wschodniorzymskich i roli stołecznego Konstantynopola w źródle.

W obrębie zainteresowań *stricte* bizantynologicznych Profesora ważne miejsce zajmował również stołeczny Konstantynopol, któremu poświęcony był pierwszy grant przyznany zespołowi Katedry Historii Bizancjum IHUŁ przez ówczesny Komitet Badań Naukowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a którym M.J. Leszka kierował w latach 2008–2010. W jego ramach powstała obszerna monografia pt. *Konstantynopol – Nowy Rzym. Miasto i ludzie w okresie wczesnobizantyńskim* (Warszawa 2011), której Profesor był współredaktorem oraz autorem szeregu tekstów, dotyczących m.in. okoliczności powstania miasta, jego kształtu urbanistycznego oraz organizacji i funkcjonowania dworu cesarskiego. W późniejszych latach wracał On do tych zagadnień, publikując teksty poświęcone niepokojom społecznym w Konstantynopolu, klęskom żywiołowym, które dotknęły stolicę Bizancjum, wizerunkowi miasta w listach Teofilakta z Ochrydy, a także konstantynopolitańskim portom. Ważne było również opracowanie, które przygotował wraz z prof. nadzw. dr hab. Teresą Wolińską oraz dr. Andrzejem Kompa, a które podejmowało zagadnienie mieszkańców bizantyńskiej stolicy: *Mieszkańcy stolicy świata. Konstantynopolitańczycy między starożytnością a średniowieczem* (Byzantina Lodziensia, nr XVII, Łódź 2014).

Odrębne, ważne pole naukowych dociekań Mirosława J. Leszki, lecz blisko związane z Bizancjum, stanowiły dzieje wczesnośredniowiecznej Bułgarii. Kwestie te zainteresowały Go w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych XX w. jako przyszły temat jego rozprawy habilitacyjnej. Wówczas też nawiązał współpracę z Kirilem Marinowem, w tamtym okresie uczestnikiem prowadzonych przez

dr. M.J. Leszkę zajęć ćwiczeniowych z historii powszechnej średniowiecza (1998). W efekcie, wraz z piszącym te słowa, podjął w 2001 r. stałą, niezwykle owocną i nadal rozwijającą się współpracę z uczonymi bułgarskimi, wpieryw z mediewistami z Katedry Historii Bułgarii Uniwersytetu Sofijskiego „św. Klemensa Ochrydzkiego” (prof. Wasil Gjuzelew, prof. Miljana Kajmakamowa, prof. Georgi N. Nikołow, doc. dr Angel Nikołow), następnie zaś członkami Katedry Historii Starożytnej i Średniowiecznej Uniwersytetu Wielkotypnowskiego „św. św. Cyryla i Metodego” (prof. Plamen Pawłow, prof. Nikołaj Kynew, prof. Iwelin Iwanow, doc. dr Nikołaj Chrisimow). Związki z Bułgarią przyniosły powstanie monografii, w której Autor szczegółowo analizował wizerunek poszczególnych władców bułgarskich z okresu od schyłku VII w. (chan Asparuch) do drugiej połowy X stulecia (car Piotr I), w oparciu o korpus źródeł bizantyńskich z VIII–XII w. Jest to jedyne, jak dotąd, tak szczegółowe opracowanie wskazanego zagadnienia w nauce międzynarodowej. Kolejnym krokiem stała się tzw. książka profesorska, o tytule *Symeon I Wielki a Bizancjum. Z dziejów stosunków bułgarsko-bizantyńskich w latach 893–927*, w której Uczony zaprezentował własną, oryginalną wizję relacji Bułgarii z jej południowym sąsiadem. Starał się w niej dowodzić, iż celem bizantyńskiej polityki Symeona, powszechnie uznawanego za najwybitniejszego władcę średniowiecznej Bułgarii, nie było opanowanie cesarskiego tronu w Konstantynopolu i utworzenie wspólnego państwa bizantyńsko-słowiańskiego, lecz uzyskanie dla swojego kraju równorzędnej pozycji do tej, jaką cieszył się Wschodni Rzym. Z kolei w roku 2015, nakładem Państwowego Wydawnictwa Naukowego w Warszawie, ukazała się monografia autorstwa M.J. Leszki i K. Marinowa zatytułowana *Carstwo bułgarskie. Polityka, społeczeństwo, gospodarka, kultura. 866–971* (Warszawa 2015), stanowiąca szeroką panoramę dziejów Bułgarii od momentu oficjalnego chrztu jej władców do formalnej likwidacji caratu bułgarskiego przez Bizancjum w 971 r. Celem jej było ukazanie procesu formowania się chrześcijańskiej monarchii bułgarskiej, powstania modelu państwowego, który w podstawowych zrębach funkcjonował do końca epoki średniowiecznej.

Na lata 2015–2018 przypada okres realizacji kolejnego grantu naukowego, którym przyszło kierować Mirosławowi J. Leszce, a który poświęcony został epoce panowania cara Piotra I Świętego (927–969) na tronie bułgarskim. Syna i następcy wspomnianego już Symeona I Wielkiego. Najważniejszym wynikiem prac nad

realizacją tego przedsięwzięcia było opublikowanie anglojęzycznej monografii, pod redakcją Profesora i dr. K. Marinowa, *The Bulgarian State in 927–969. The Epoch of Tsar Peter I* (Byzantina Lodziensia, nr XXXIV, Łódź 2018), w której, obok uczonych polskich, udział wzięło kilku wyżej wspomnianych badaczy bułgarskich. W tej opasłej książce omówiono kolejno wydarzenia polityczne i militarne z lat 927–969, znaczenie położenia geograficznego ówczesnej Bułgarii, gospodarkę, życie codzienne, administrację, system władzy, wojskowość, sytuację Kościoła i szerzący się w X w. na Bałkanach ruch heterodoksyjny (bogomilizm) wraz z zagadnieniami z szeroko pojętej kultury. Odrębne partie książki podnosiły kwestię wizerunku cara Piotra w źródłach średniowiecznych i współczesnej historiografii, jego kultu jako świętego oraz źródłowego obrazu pokoju bizantyńsko-bułgarskiego z 927 r. Skróconym ekwiwalentem tego opracowania, choć niepozabawionym nowych analiz, stała się jego wersja polskojęzyczna, która ukazała się w znanej serii biograficznej krakowskiej oficyny Avalon: Z.A. Brzozowska, M.J. Leszka, K. Marinow, *Piotr I Święty, car bułgarski (ok. 912–969). Maria Lekapena, caryca bułgarska (ok. 912–963)*, Kraków 2018. We współautorstwie z dr Zofią A. Brzozowską Profesor opublikował też osobną biografię małżonki Piotra, carycy Marii Lekapeny (*Maria Lekapene, Empress of the Bulgarians. Neither a Saint nor a Malefactress*, Byzantina Lodziensia, nr XXXVI, Łódź 2017), odnosząc w niej do przestrzeni bułgarskiej swe wcześniejsze ustalenia, wypracowane w toku badań nad miejscem kobiet-cesarzowych w bizantyńskim systemie politycznym.

Oczywiście, swoje uwagi na temat różnorodnych aspektów dziejów bułgarskich Mirosław J. Leszka prezentował w licznych artykułach i rozdziałach w monografiach zbiorowych, publikowanych zarówno w kraju, jak i poza nim. Z przekonaniem należy stwierdzić więc, że w tym zakresie był On godnym kontynuatorem badań, które w drugiej połowie XX w. prowadzili uczeni polscy tej miary, co prof. dr hab. Tadeusz Wasilewski z Uniwersytetu Warszawskiego oraz doc. dr hab. Wincenty Swoboda z Polskiej Akademii Nauk, oddziału w Poznaniu, a w ostatnich 25 latach najwybitniejszym znawcą dziejów tzw. pierwszego państwa bułgarskiego (VII–XI w.) w Polsce. Specjalistą znanym i cenionym przez bułgarskie środowisko naukowe.

Profesor podejmował się również prac nad tematyką nieco odbiegającą od głównych nurtów swoich zainteresowań badawczych,

w tym związanych ze średniowiecznym islamem, a konkretnie jego recepcją w źródłach bizantyńskich i ich cerkiewnosłowiańskich przekładach, czego efektem stał się monograficzny przewodnik bibliograficzny, napisany przez niego wspólnie z Z.A. Brzozowską i T. Wolińską – *Muhammad and the Origin of Islam in the Byzantine-Slavic Literary Context. A Bibliographical History* (Byzantina Lodziensia, nr XLI, Łódź–Kraków 2020). Profesor jest też Autorem przyczynków poświęconych Koranowi w tradycji słowiańskiej (wspólnie z Z.A. Brzozowską), zmaganiom arabsko-bizantyńskim w świetle *Przeglądu historii* Konstantyna Manassesesa i wizerunkowi Arabów w tym samym źródle; badał także wątek arabski w stosunkach bułgarsko-bizantyńskich w VII–X w.

Mirosław J. Leszka był także współredaktorem licznych książek wydawanych w środowisku łódzkim. Tak było w przypadku dwu publikacji będących kontynuacją badań nad stolicą cesarstwa bizantyńskiego: *Z badań nad wczesnobizantyńskim Konstantynopolem*, red. A. Kompa, M.J. Leszka i K. Marinow (= „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica”, nr 87; Łódź 2011) oraz *Miasto na skrzyżowaniu mórz i kontynentów: wczesno- i średniobizantyński Konstantynopol jako miasto portowe*, red. M.J. Leszka i K. Marinow (Byzantina Lodziensia, nr XXIII, Łódź 2016). Współredagował również tomy dedykowane Profesorowi Waldemarowi Ceranowi: *Cesarstwo Bizantyńskie: dzieje, religia, kultura. Studia ofiarowane profesorowi Waldemarowi Ceranowi przez uczniów na 70-lecie jego urodzin*, red. P. Krupczyński i M.J. Leszka (Łask–Łódź 2006) i *Byzantina Europaea: księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Waldemarowi Ceranowi*, red. M. Kokoszko i M.J. Leszka (Byzantina Lodziensia, nr XI, Łódź 2007), a także kilka tomów pokonferencyjnych, m.in. *Średniowieczna wizja świata. Jedność czy różnorodność. Idee i teksty: III Kongres Mediewistów Polskich, Łódź, 22–24 września 2008 roku*, red. T. Wolińska i M.J. Leszka (Łódź 2009), *Widmo Mahometa, cień Samuela. Cesarstwo bizantyńskie w relacji z przedstawicielami innych religii i kultur (VII–XV w.)*, red. Z.A. Brzozowska, M.J. Leszka, K. Marinow i T. Wolińska (Byzantina Lodziensia, nr XXXIX, Łódź 2020). Nie sposób też nie wspomnieć o licznych recenzjach, artykułach recenzyjnych czy notach bibliograficznych napisanych przez Profesora, dowodzących Jego szerokiego obeznania w bieżącej literaturze przedmiotu.

Mirosław J. Leszka nie stronił również od popularyzacji wiedzy historycznej. Jej wyrazem były publikacje w czasopiśmie

kierowanych do szerokiego grona czytelników (np. „Mówią Wieki”) oraz w pracach książkowych o podobnym charakterze. Można tu wspomnieć np. hasła w monografii poświęconej dynastii Paleologów (*Paleologowie: biografie, fakty, drzewa genealogiczne*, seria: Dynastie Świata, Warszawa 2011; praca ta została przetłumaczona i opublikowana również w Rosji) czy teksty w „Pomocniku historycznym” tygodnika „Polityka”, poświęconym „Dziejom Bizancjum” (nr 1/2019) oraz „Dziejom Bałkanów” (nr 4/2023). Niejako przy okazji kwerend prowadzonych w bibliotekach na terenie Rosji powstała, we współpracy z dr Zofią A. Brzozowską, adresowana do szerszego grona odbiorców książka poświęcona świątyniom nowogrodzkim (*Nowogród Wielki. Historyczno-kulturowy przewodnik po średniowiecznej republice*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019). O książkach traktujących o cesarzach rzymskich i władczyniach bizantyńskich była już powyżej mowa.

W ciągu swojej kariery naukowej Mirosław J. Leszka sprawnie i z sukcesem kierował czterema projektami naukowymi przyznanymi przez centralne organy państwowe: *Konstantynopol–Nowy Rzym i jego mieszkańcy IV–pocz. VII w.* (KBN, NN108 2693 33; lata 2008–2010), *Państwo bułgarskie w latach 927–969. Epoka cara Piotra I Pobożnego* (NCN, DEC-2014/14/M/HS3/00758; lata 2015–2018), we współpracy z Uniwersytetem Sofijskim, *Wschodniorzymskie elity wojskowe od Teodozjusza II do Anastazjusza I (408–518). Studium społeczno-polityczne* (NCN, DEC-2018/31/B/HS3/03038; lata 2019–2024) oraz ostatnio *Hamartolos odnaleziony. Bizantyńska kronika Jerzego Mnicha z IX w. w świetle niepublikowanych dotąd rękopisów greckich i cerkiewnosłowiańskich* (NCN, nr 2022/47/B/HS3/00389; lata 2023–2027), w kooperacji z Uniwersytetem w Białymstoku. Uczestniczył także, w roli wykonawcy, w trzech kolejnych grantach: *Polska i Europa w średniowieczu – przemiany strukturalne* (NN 108 3731 34; lata 2007–2008; UŁ), *Wołosi w europejskiej i polskiej przestrzeni kulturowej. Migracje – osadnictwo – dziedzictwo kulturowe* (0604/NPRH3/H12/82/2014; lata: 2014–2019; Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) oraz *Mahomet i nacji islamu – stereotypy, wiedza i wyobrażenia w kręgu kultury bizantyńsko-ruskiej* (NCN DEC-2016/23/B/HS3/01891; lata: 2017–2021; UŁ). We wszystkich powyższych przedsięwzięciach badawczych brał czynny udział, publikując rozliczne prace naukowe – artykuły, rozdziały w monografiach i książki współautorskie. Ze względu na swoje doświadczenie w powyższym zakresie był

zapraszany do recenzowania wniosków grantowych składanych do Komitetu Badań Naukowych i Narodowego Centrum Nauki.

Profesor był też niezwykle aktywnym uczestnikiem różnorodnych i licznych zjazdów naukowych (zawsze z referatem) – sympozjów, konferencji i kongresów z zakresu starożytności, średniowiecza, w tym bizantynistyki, zarówno w kraju, jak i poza nim. Wśród nich warto wskazać Jego uczestnictwo w trzech kolejnych Międzynarodowych Kongresach Studiów Bizantyńskich: w 22. w Sofii (2011 r., Bułgaria), w 23. w Belgradzie (2016 r., Serbia) i w 24. w Wenecji–Padwie (2022 r., Włochy), a także w szeregu przedsięwzięć naukowych odbywających się w Bułgarii, w tym w III Kongresie Bułgarystycznym w Sofii, w 2013 r. Nie stronił także od życia naukowego w Polsce, biorąc, dla przykładu, regularny udział w cyklicznych ogólnopolskich konferencjach bizantynologicznych, odbywających się w Kaplicy Trójcy Świętej na Zamku Królewskim w Lublinie, zjazdach naukowych w ramach corocznego „Balcanicum” w Poznaniu czy kolejnych Kongresach Mediewistów Polskich (III w 2008 r. – w Łodzi, IV w 2011 r. – w Poznaniu, V w 2015 r. – w Rzeszowie, VI w 2018 r. – we Wrocławiu). W związku z realizacją swoich badań naukowych Mirosław J. Leszka odbył także szereg staży naukowych poza Rzeczpospolitą (2001 r. – Saloniki, Grecja; 2002 r. – Moskwa, Rosja; 2007 r. – Sofia, Bułgaria), liczne kwerendy biblioteczne w ośrodkach naukowych państw europejskich (Belgrad, Londyn, Novi Sad, Paryż, Sankt Petersburg, Rzym, Saloniki, Sofia, Stambuł), pobyty naukowe (Stambuł, Turcja – 2008 i 2010 r.), a także wyjazdy o charakterze objazdów naukowych, w celu zapoznaniu się *in situ* z pozostałościami zabytków kultury bizantyńskiej i średniowiecznej (2008 i 2010 r. – Turcja; 2017 r. – Macedonia; 2018 r. – Rosja).

Profesor był także niezwykle aktywny na polu działalności redakcyjnej i wydawniczej. Od początku istnienia wydawanego w językach kongresowych periodyku „Studia Ceranea. Journal of the Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Area and South-East Europe” pełnił w nim rolę w pierw zastępcy redaktora naczelnego, następnie zaś współredaktora i ostatecznie w latach 2020–2024 redaktora naczelnego. W latach 2012–2024 był również przewodniczącym Komitetu Redakcyjnego naukowej serii wydawniczej związanej z Katedrą Historii Bizancjum IHUŁ, a mianowicie Byzantina Lodziensia, która pod Jego opieką doszła do prawdziwego rozkwitu, wzboga-

cając się o publikację kolejnych 34 tomów. Był także członkiem Kolegium Redakcyjnego serii wydawniczej związanej z Centrum *Ceraneum*, czyli Series Ceranea, członkiem Rady Redakcyjnej renomowanego bułgarskiego czasopisma o tematyce historycznej, a mianowicie „Epochi”, wydawanego przez Wydawnictwo Uniwersytetu Wielkotypnowskiego im. „św. św. Cyryla i Metodego”, wchodził także w skład Rady Naukowej serii Biblioteka Bizantyńska, wydawanej przez Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Podejmował się również redakcji naukowych przekładów na język polski ważnych opracowań dotyczących dziejów bizantyńskich (np. T.E. Gregory, *Historia Bizancjum*, przekł. J. Hunia, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008) czy recenzji wydawniczych monografii lub przekładów źródeł bizantyńskich uczonych polskich (m.in. J. Dudek, *Chazarowie. Polityka – kultura – religia, VII–XI wiek*, WN PWN, Warszawa 2016), występował też w roli anonimowego recenzenta artykułów składanych do periodyków o charakterze naukowym (np. „Vox Patrum”, „Przegląd Nauk Historycznych”, „Res Historica”, „Balcanica Posnaniensia” i inne).

Mirosław J. Leszka należał do szeregu organizacji naukowych o zasięgu polskim i międzynarodowym. Wypada tu wymienić członkostwo w Międzynarodowej Radzie Naukowej interdyscyplinarnego Centrum Badań nad Historią i Kulturą Basenu Morza Śródziemnego i Europy Południowo-Wschodniej im. prof. Waldemara Cerana (*Ceraneum*), utworzonego w 2011 r., którego był również jednym z założycieli. Nadto wzmiankowaną już powyżej Komisję Bizantynologiczną, w pierw KNoKA PAN, a następnie PTH, a zatem Polski Komitet Narodowy Międzynarodowego Stowarzyszenia Studiów Bizantyńskich (AIEB), czy Komisję Bałkanistyki przy Poznańskim Oddziale Polskiej Akademii Nauk. W macierzystej uczelni, prócz wieloletniego uczestnictwa w obradach Rady Instytutu Historii i Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego, wchodził również w skład gremium tworzącego Radę Biblioteczną UŁ.

Chociaż to działalność ściśle badawcza i twórczość naukowa były tym, w czym Profesor odnajdował się najlepiej, nie można nie wspomnieć o Jego aktywności dydaktycznej. Prowadził rozliczne zajęcia, na różnych stopniach i rodzajach studiów (licencjackich, magisterskich, zaocznych, podyplomowych), nie tylko konwersatoria z historii powszechnej średniowiecza, ale także wykłady monograficzne, ćwiczenia poświęcone podstawom religioznawstwa

i turystyce religijnej, archeoturystyce, kulturze na przestrzeni wieków, dziejom i kulturze średniowiecznych Bałkanów, wybitnym dowódcą i wodzom w dziejach świata, władczyńmi z kręgu bizantyńsko-słowiańskiego, dyplomacji państw średniowiecznych, uzurpacjom w Bizancjum IV–XII w., Słowianom na Bałkanach w VI–XII w. Do tego dodać należy proseminaria, seminaria licencjackie, magisterskie i doktorskie. Zasłużył się również na polu kształcenia i rozwijania kadry naukowej, jako promotor rozpraw doktorskich i recenzent w przewodach doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich. Pod Jego opieką naukową skutecznie doktoryzowało się czterech znakomitych uczonych młodszego pokolenia, mianowicie dr Błażej Cecota (Akademia Piotrkowska w Piotrkowie Trybunalskim), dr Andrzej Kompa (UŁ), dr Jan Mikołaj Wolski (UŁ) oraz dr Łukasz Pigoński (Muzeum Farmacji im. Jana Muszyńskiego w Łodzi), wszyscy nadal pracujący na niwie naukowej. Naddo, jako opiekun naukowy lub recenzent wielu prac licencjackich i magisterskich na macierzystym kierunku historia. W maju 2013 r., w ramach wymiany nauczycieli akademickich w związku z realizacją programu Erasmus, przebywał w Cyrylo-Metodejskim Centrum Badawczym Bułgarskiej Akademii Nauk w Sofii. Zresztą, przez pewien czas, w pierwszej dekadzie XXI w., wykładał również na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach, Filii w Piotrkowie Trybunalskim (dziś już nieistniejącej), prezentował również wyniki swoich badań na odczytach w ramach zjazdów Komisji Bizantynologicznej KNoKA PAN/PTH, spotkaniach otwartych Centrum *Ceraneum* i w innych placówkach naukowych w Polsce (np. Ośrodek Badań nad Kulturą Późnego Antyku i Wczesnego Średniowiecza Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, Oddział we Wrocławiu). Rzesze studentów zapamiętają Go jako świetnego, cenionego, w tym dowcipnego, wykładowcę (m.in. w 2009 r. znalazł się w gronie nauczycieli akademickich wyróżnionych przez samych studentów Instytutu Historii UŁ).

Powyżej wspomniano już o odznaczeniu, którym uhonorowały Go władze bułgarskie. Także te Jego własnej *Alma Mater* doceniały Jego osiągnięcia badawcze, wielokrotnie przyznając mu nagrody naukowe pierwszego i drugiego stopnia, zarówno indywidualne, jak i zespołowe: I stopnia, w latach: 2013 (zespołowa), 2018 (zespołowa), 2020 (zespołowa), 2021 (zespołowa), 2022 (zespołowa), 2023 (zespołowa), 2024 (zespołowa); II stopnia, w latach: 2000 (indywidualna), 2005 (indywidualna), 2014 (indywidualna), 2015

(zespołowa), 2016 (zespołowa), 2018 (zespołowa), 2019 (zespołowa). Nadto zaszczytną tzw. „Złotą Odznakę Uniwersytetu Łódzkiego” (2018) czy nagrodę JM Retora UŁ za wkład w ewaluację jednostki (jako jednej z dwóch osób z całego Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ – 2023 r.). Zresztą, pod względem zdobywania tzw. punktów za działalność naukową zawsze znajdował się w ścisłej czołówce pracowników Wydziału. W 2015 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej przyznał Mu „Srebrny Medal za Długoletnią Służbę” w sferze edukacji.

Oczywiście, w niniejszym krótkim wspomnieniu nie da się omówić w pełni wszystkich aspektów działalności Mirosława J. Leszki i Jego osiągnięć na polu nauki, dydaktyki i prac organizacyjnych. Należy z żalem stwierdzić, że Jego świetnie rozwijająca się kariera została przerwana nagle i przedwcześnie. Profesor zmarł w trakcie prac nad nowym projektem naukowym realizowanym w kooperacji z Uniwersytetem w Białymstoku, którego celem było przygotowanie nowego wydania *Kroniki* Jerzego Mnicha (IX w.), z uwzględnieniem niewykorzystanego dotąd rękopisu greckiego (*Codex Coislirianus* 305) oraz niepublikowanych rękopisów cerkiewnosłowiańskich. Niestety, nie zdążył On już zrealizować szeregu innych projektów badawczych, które miał w planach, a mianowicie opracowania naukowej syntezy dziejów Bułgarii w okresie przedchrześcijańskim (VII–IX w.) czy popularnonaukowego leksykonu władców średniowiecznego państwa bułgarskiego.

* * *

Profesor Mirosław Jerzy Leszka miał pogodne, spokojne uosobienie. Na pierwszy rzut oka wydawało się, że był cichy, wręcz momentami nieśmiały, ale przy bliższej znajomości okazywało się, iż był doskonałym kompanem. Zarówno w pracy, jak i poza nią. Lubił spędzać czas z ludźmi, długo rozmawiać, na tematy naukowe i te bardziej przyziemne, związane z ludzką codziennością. Potrafił słuchać, a Jego stonowany, zrównoważony charakter sprawiał, że każdy czuł się przy Nim dobrze. Był życzliwy, pełen zrozumienia, a przede wszystkim cierpliwy, nieskory do gniewu. Obdarzony był lekko kąśliwym, ironicznym, acz w gruncie rzeczy życzliwym poczuciem humoru, w którym, przede wszystkim, dominowała autoironia i samokrytycyzm, w każdym razie zdrowy dystans do otaczającej Go rzeczywistości.

Cenił naukę, ale świadomie nie pozwalał, by pochłonęła Go całkowicie, zawsze znajdując czas dla najbliższych, w tym na drobne przyjemności, jak lampkę wina czy czytanie kryminałów lub ich wspólne oglądanie z Małżonką. Jego oddanie rodzinie było wyraźnie widoczne. Żonie, Małgorzacie, którą poznał w trakcie wspólnych studiów historycznych i która, jako doktor nauk humanistycznych w zakresie tej właśnie dyscypliny, dzieliła Jego pasję dla Bizancjum. Także ukochanej Córce, Katarzynie.

W sferze naukowej inspirował – sprawnością i płodnością pisarską, swoją punktualnością, kończeniem wszystkiego na czas, w terminie, słownością i dobrą organizacją. Gdy się Go o coś poprosiło, można było być pewnym, że pomoże i rzeczywiście dopełni danej sprawy. Tym, że każdą rozmowę starał się przekuć na realne działanie, stąd często inicjował pomysły na wspólne projekty badawcze, artykuły, książki, wyjazdy zagraniczne. Swoją drogą podróże i obcowanie z historycznymi zabytkami stanowiły jedną z Jego wielkich miłości.

Mirosław Jerzy Leszka po prostu kochał życie, kochał też historię. Miał, w zanadrzu, jeszcze liczne plany pisarskie i podróżnicze. Planu, których niestety już nie będzie mógł zrealizować. Całe środowisko, ci którzy Go znali i mieli zaszczyt z Nim pracować, zachowa Go we wdzięcznej pamięci. Mirosława, świetnego naukowca, towarzysza w licznych podróżach, konferencjach, niekończących się rozmowach, druha w bizantyńskich i bułgarskich pasjach. Niech spoczywa w Pokoju!

KIRIL MARINOW

UNIwersYTET ŁÓDZKI / UNIVERSITY OF LODZ

 <https://orcid.org/0000-0003-0224-3965>

NOTKA O AUTORZE

Dr hab. Kiril Marinow, prof. UŁ – mediewista: bizantynista i sławista. Absolwent archeologii na Uniwersytecie Łódzkim, doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie historii, profesor UŁ w Katedrze Historii Bizancjum Instytutu Historii. Autor, współautor i współredaktor niemal stu prac naukowych, opublikowanych w kraju i za granicą. Przewodniczący Komisji Bizantynologicznej Polskiego Towarzystwa Historycznego.

Zainteresowania naukowe: geografia historyczna i geopolityka średniowiecznych Bałkanów, wojskowość bizantyńska i dzieje średniowiecznej Bułgarii, w szczególności jej szeroko pojęte relacje z cesarstwem bizantyńskim.

kiril.marinow@uni.lodz.pl